

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1040

מסכת בכורות י"א - י"ז ♦ ידיים ד', ג' - ד', ד'

בס"ד, כ"ג ניסן תשע"ט

השבוע בגליון

- ♦ האבנט המיוחד שהוחזק בארון בגדי הכהונה בבית המקדש
- ♦ עד כמה יש לדייק בעשיית ריבוע התפילין?
- ♦ "תו התקן" התורני

♦ בעל פטר חמור שאין לו שה וכסף

- ♦ הגילוי המדהים שלאחר שחיטת כבש הפדיון...
- ♦ "לשם יחוד קודשא בריך הוא... לקיים מצות עריפה
- ♦ סוד התיקון שבעריפה

דבר העורך

התקף לב

יהודי זקן שהמתין עמי לפני שנים אחדות לאוטובוס שבושש לבוא, שח לפני את משנתו על רגל אחת. לדידי, אמר, העולם נחלק לשני סוגי אנשים - אלו שמדייקים בזמנים, ואלו שאינם מדייקים!

דומה כי רבים מאיתנו פוסחים על שני הסעיפים... לפיכך, כאשר לפני שבוע ימים נשמעה מן העבר השני של שפופרת הטלפון ההבטחה: בשעה שמונה בדיוק אופיע למפגש, פקפקתי קמעא. ברם, מששב והדגיש נחרצות בטון שאינו משתמע לשני פנים: בשמונה ב-ד-ו-ק, התחלחלתי קמעא. דימייתי בעיני רוחי פלוני אלמוני שעניבתו מהודקת לחולצתו בתפסן מיוחד, וחליפתו הנקייה מכל רבב מונחת עליו כעל קולב, הליכתו מדודה, ומידי דקה, בדיוק הוא מבטי בשעונו כדי להתעדכן במספר השניות שחלפו. במוחו האנליטי סדורים למופת שמות האנשים שאיחרו למפגש עמו, ודיבורו כמונה מעות. בסקרנות מהולה בחשש התייצבתי במקום המפגש חמש דקות לפני השעה שמונה. הוא כבר היה שם.

טרם היה ספק בידי להתאושש למראהו - לא עניבה תפוסה בחולצה ולמען האמת, ללא עניבה כלל - חליפתו, טוב... ושעונו, כך למדתי בהמשך המפגש, שוחה בכיס מקטורנו - פתח האיש וסיפר בשטף את המעשה הבא.

אני בן אדם בריא בדרך כלל, פתח, תוך שהוא טופח על חזהו בשביעות רצון. אבל, אתה יודע, רופא המשפחה המליץ על בדיקה שגרתית. רעייתי לחצה, <<

דף יב/א אין פודין ... ולא בטריפה

הגילוי המדהים שלאחר שחיטת כבש הפדיון...

בימינו מעטות הן ההזדמנויות הנקרות לבן היישוב לחזות בקיום מצוות פטר חמור, ובודדים בלבד זכו לקיים מצווה זו בעצמם. הגאון רבי יעקב הלל שליט"א, ראש ישיבת אהבת שלום שבירושלים, ביקש לקיים מצווה זו לפני עשרים ושתים שנה, ואיש לא פילל את מספר המצוות הרבות של... לימוד תורה שיתגלגלו בגין אותו פדיון, שהכל דנו בו, אם היה מעולם, או שמא כלל לא היה.

מעשה שהיה כך היה, כפי שהוא נפרש באריכות בספר "ילקוט פטר חמור" בהוצאת ישיבת "אהבת שלום", שיצא לאור לאחר המאורע.

מעמד פדיון פטר החמור נערך בנוכחות קהל רב, לאחר ששלשה נסיונות קודמים לקיום המצווה כשלו. אתון צעירה שנרכשה והופקדה בידי משפחה שומרת מצוות המתגוררת במושב, התפגרה באמצע עיבורה. האתון השניה נותרה בחיים, אך היא בלבד. האתון השלישית המליטה אתון. האתון הרביעית זכתה להגשים את הציפיות הרבות, בהמליטה עייר זכר, בכור, פטר רחם, שיש לפדותו.

תורתנו הקדושה מצווה לפדות את החמור בשה, ואת השה יש ליתן לכהן. אם אין פודים את החמור, יש לערוף את ראשו. כך ציווה הקב"ה. לפיכך, מיד לאחר המלטת העייר, אורגן מעמד פדיון פטר החמור, בהשתתפות יהודים רבים, אשר נוכחו בעת מסירת השה לידי האדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל, שכהן היה. הקהל התפזר לביתו אפוף רשמי קודש, והרב הלל רכש את הכבש בחזרה מידי האדמו"ר, כדי לשחוט אותו ולזכות לקיים בו מצוות מתנות כהונה.

למחרת היום, הכבש נשחט והתגלה כטריפה!

שוד ושבר. במשנתנו נאמר במפורש: "אין פודין לא בעגל... ולא בטריפה".

האומנם?

נתחיל מן הקל אל הכבד.

בגמרתנו אנו למדים, כי כאשר מוטל על אדם לפדות פטר חמור, הוא רשאי לפדותו בשני אופנים, בדמיו או בשה. בדמיו, היינו: לתת לכהן כסף השווה לשווי של החמור. כמו כן, ניתן לפדות את החמור בשה, אפילו אם ערכו של השה פחות מערכו של החמור. פדיון זה הוא של בעל חיים מול בעל חיים, לא של ערך מול ערך. על כך אומרת משנתנו, כי אין פודים בשה טריפה. המבקש לפדות חמור בשה, שאינו כערכו של החמור, יפדהו בשה שאינו טריפה. ברם, אם השה שווה כערכו של החמור, אין כל מניעה להשתמש בשה הטריפה ככסף, כחפץ בעל

צעילוי נשמת

מרת **פראדל גיטל גומבו** ע"ה
ב"ר שמואל ז"ל נלב"ע כ"ה בניסן תשס"א

תנצב"ה

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו - ארה"ב

צעילוי נשמת

הר"ר **יהודה לייב (אריה) קלמן** ז"ל
ב"ר מאיר צבי ז"ל נלב"ע כ"ב בניסן תשע"ג

תנצב"ה

הנוצחה ע"י בתו וחתנו **יוסף (רמי) וזוג' מלכה קליין** בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר **זרח פלוק** ז"ל ב"ר מרדכי ז"ל
נלב"ע כ"ח בניסן תשי"ט **תנצב"ה**

הנוצחה ע"י בנו ידידו הר"ר **אברהם פלוק** ומשפ' שיחיו - ת"א

נר ה'
נשמת
אדם

ערך, ולפדות את החמור באמצעות ערכו. מעתה, מאחר שבמקרה הנדון, ערכו של הכבש עלה על ערכו של העייר הצעיר, לכאורה, אין כל מקום להתלבטויות הרבות שהתעוררו בעקבות המעשה. ברם, היו שהעירו, כי מאחר שפודה התכוון לבצע את הפדיון בשה עצמו, ולא באמצעות ערכו, כתשלום, ממילא לא עלה מאומה בידיו. שכן, מאחר שניתן לקיים את המצוה בשני אופנים, על הפודה לכוון באיזה אופן הוא מבקש לקיים את המצוה, וממילא, במקרה דנן, פדיון פטר החמור באמצעות השה לא צלח, שנמצא טריפה, ואילו לפדיון פטר החמור באמצעות ערכו של השה, לא נתכוון מעולם.

מכאן, רבו הסברות והזעות. רוב תלמידי החכמים טענו, כי מה בכך שלא התכוון לפדות בערכו של השה, די בכך שבפועל השה שהכהן קיבל שווה בערכו לערך החמור. מה לי אם נתכוון הפודה לפדות באופן זה או אחר, עיקר, השה שהגיע ליד הכהן ביצע את המוטל עליו. מאידך, היו שטענו, כי לא עלה לו הפדיון כיאה וכיאות.

היו מתלמידי החכמים שטענו, כי יש לבדוק מחמת איזה דין טריפה נקבע שהכבש אינו ראוי לאכילה. יש מדיני הטריפה שהם וודאים, ויש שנקבעו מחמת חששות וספיקות שונים. אם בכבש זה התגלתה סרכה שנקבעה כטריפה מכח הספק, אזי, גם אם יש לבצע פדיון נוסף, את הכבש השני אין צריך לתת לכהן, שהרי המוציא מחבירו עליו הראיה - שהכהן יוכיח שהפדיון הראשון לא עלה כראוי [תהליך הפדיון מתבצע באופן הבא. בעל החמור נוטל שם ומעביר אותו לבעלותו של שבט הכהונה, ובכך החמור נפדה. לאחר מכן עליו להעביר את השה לכהן].

טענה נוספת שהושמעה היא, כי גם אם הכבש טריפה וודאי, אין כל וודאות כי כוונת משנתנו כי פדיון הבן בכבש שהתגלה כטריפה, לא עלה כיאות. כלומר, כאשר כבש ששימש לפדיון נשחט והתגלה כטריפה, יתכן שבשעת הפדיה לא היה טריפה, ואדרבה, חזקה שלא היה טריפה, אלא היה בריא כרוב הכבשים. ואילו משנתנו הקובעת כי אין לבצע פדיון פטר חמור בכבש טריפה, מכוונת את דבריה לכבש אשר בעודו בחיים ידוע לנו כי הוא טריפה, שאזי, אכן הפדיון אינו חל [כפי שאכן כתבו רש"י ושא"ר].

מכל מקום, על אף הכל ולמרות הכל, לרווחא דמילתא, נעשה פדיון נוסף על ידי הענקת מאה דולרים לאדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל, כשווי של העייר הצעיר שעמד במרכז של הסערה ההלכתית. האם בכך הסתיים הנידון ההלכתי? הוא רק החל. תלמידי חכמים החלו לדון, אם ניתן לבצע פדיון בשטרות כסף בני ימינו... אך לכך ראוי לייחד מאמר נפרד.

דף יג/א לא רצה לפדותו עורפו מאחוריו וקוברו

"לשם יחוד קודשא בריך הוא... לקיים מצות עריפה"

יש שחסידיים ואנשי מעשה מבקשים לחזר אחר כל מצוות התורה, על ידי שהם מחייבים את עצמם בכל המצוות שניתן לקיים, כפדיון פטר חמור - באמצעות רכישת אתון מבכירה, שילוח הקן - על ידי שמזמנים את עצמם למקום שבו ידוע להם כי קיים קן ציפור, ומתחייבים במצווה, ועוד, שיש בכך מעלה גדולה, ועל פי הסוד יש בכך עניינים גבוהים ורמים, לקיים את כל המצוות ("שער המצוות" לרבי חיים ויטאל זצ"ל, בהקדמה, הובא ב"אורחות יושר" לגר"ח קנייבסקי שליט"א, עמ' פ"ו).

העריפה, מצווה? נידון הלכתי מעניין התגלגל ובא על ידי אנשים אשר כבר קיימו את מצוות פדיון פטר חמור, והם ביקשו לברר, האם יש מעלה כל שהיא בכך שכעת ירכשו אתון, ימתינו שתמליט פטר חמור, והם יערפוהו כדי לקיים מצוות עריפה. כלומר, האם העריפה היא מצווה כלל, ואם כן, האם יש לבכרה על פני הפדיה.

כידוע, פטר חמור כי יולד, מצווה לפדותו בשה, או בערכו. "ואם לא תפדה", אומרת התורה, "וערפתו" - יש לערוף את העייר הבכור. השאלה העומדת בפנינו היא, איפוא, האם עריפת החמור נחשבת מצווה, או שהתורה מצווה על בעל החמור לערוף את ראשו אם לא קיים בו את מצוות הפדיה.

הרמב"ם (הל' ביכורים פרק י"ב הל' א') כותב: "מצות עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה, ואם לא רצה לפדותו מצות עשה לעורפו שנאמר ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו... ומצות פדייה קודמת למצות עריפה". הרי הוא מכנה במפורש, את העריפה כ"מצוות עשה". למען האמת, אף משנתנו נוקטת בלשון זו כלפי העריפה: "מצוות הפדיה קודמת למצוות העריפה", אך אין בעובדה זו כדי למנוע מן הראב"ד להעיר על אתר, כי העריפה אינה מצווה כל עיקר, ואדרבה, עבירה היא, שהעורף את ראש החמור מזיק את ממון הכהן, שהחמור ממונו של הכהן הוא עד פדייתו, ואילו את לשון משנתנו "מצוות עריפה" הוא פוטר בכך, שהיא שאלה ביטוי זה מתחילת המשפט העוסק במצוות פדיה.

סוד התיקון שבעריפה: על דברי הראב"ד, כותב הרדב"ז (בפירושו לרמב"ם שם): "וכי מה שהתירנו תורה... קרי ליה עבירה"? חכמתו יתברך גזרה לערוף את החמור, אם לא נפדה, וממילא אין זו עבירה. בשולי דבריו, הוא חושף טפח מידיעותיו בפרד"ס, כאשר הוא תמה על הראב"ד, כיצד כתב שהעריפה עבירה היא, אחר שבוודאי ידע את סוד התיקון שבעריפה.

ילדי המליצו, ומתוך מחשבה זחוחה ניגשתי למכון הרפואי לעריכת הבדיקות השגרתיות, ולו כדי להוכיח ליכירי שככל הנראה הם יהיו חברתי הבריאה בעשרות השנים הקרובות.

צילום משמאל, צילום מימין, והבדיקה הסתיימה. ביציאתי מחדר הבדיקות, שלשל פקיד הקבלה פתק זימון ליד, לקבלת התוצאות. ב"ה איני זקוק לפתקאות. הצצה חפוזה במספר טלפון או בהזמנה לחתונה, והפרטים חרותים במוחי. נדרשתי להתייצב בעוד חודש ימים בשעה שש אחרי הצהרים. בדיוק.

נו, נו, בדיוק.
לא דימיתי בנפשי שמחשבות עגומות יקננו בלבי ביום קבלת התוצאות. ומה יהיה אם... ואיך אודיע אם... גירשתי מחשבות זדוניות אלו ממוחי, ובראש מורם פסעתי למכון הלב כדי לקבל את התוצאות, המשמחות כמובן.

בסביבות השעה שש נכנסתי אל הלובי המהודר של המכון. פגישה עם ידיד ותיק היתה בשבילי הפתעה נעימה, ועוד במקום כזה, ביום שכזה. שוחחנו על הא ועל דא, והנה, מן הקומה השנייה נשמע קולה של המזכירה הרפואית: מר משה... בבקשה להכנס. מר מ...

הזדרזתי לעלות לחדרו של הרופא, תוך נסיון שלא להתאמץ יתר על המידה. עוד חסר היה לי שהוא יודיע לי כי קצב פעימות הלב שלי מואץ יתר על המידה.

התיישבתי מול הרופא. ניסיתי לחלץ ממנו חיך. פעם, פעמיים, ללא הועיל. מבע פניו היה אטום לחלוטין. הוא נעץ את עיניו ממושכות בצילומים שהחזיק בידיו, ואני, הסכנתי לשבת בדממה.

תראה מר משה, פלט באחת, כיווץ את שפתי והמשיך. המצב לא טוב. עליך לעבור סדרת בדיקות נוספות, מקיפות יותר, אך כבר עתה ברור כי עליך להתכונן לניתוח מעקפים דחוף. איני מבין איך לא קרסת. למעשה ניתן לומר שאין לך לב. מבחינה רפואית כמובן.

אני הרגשתי שעוד מעט קט לא יהיה לי לב גם מבחינה פיזית.

ארבעים שנה לא עשו לי מדרגות דירת הממוקמת בקומה רביעית, את שעשה לי רופא זה בחצי דקה. **אתה** בטוח? שאלתי אותו, ומיד התחרטתי. לא שואלים רופאים שאלות כאלו, הסבירו לי אחר כך. **מה** זאת אומרת בטוח, זעף. אני בטוח בדברי, כשם שאתה בטוח ששמך הוא משה חיימסון. **מה???** שאגתי.

אדוני, תרגע בבקשה, פלט ביבושת, בעודו שולף זריקת הרגעה מכיס חלוקו הצחור.

מה??? שאגתי.

מר חיימסון, אני מבקש ממך להרגע. לטובתך, הוסיף באיום ויציד בעיניו לעבר חוד המחס.

אבל לא קוראים לי חיימסון!!!

מה??? שאג הרופא.

שמי אינו חיימסון!!!

מה??? שאג הרופא שנית.

הפעם היה זה תורי. אדוני, תרגע בבקשה, אמרתי לו. לטובתך...

כשוך הלם התברר כי לאחר שאני, משה כהן, לא הופעתי בחדרו של הרופא במועד שנקבע לי, התבקשה המזכירה לזמן לחדרו את הבא בתור, אדם בשם משה חיימסון...

לאחר שנרגענו שנינו, יצאתי מן החדר, וראיתי, את חיימסון, יושב זחוח בחדר ההמתנה. נשאתי בלבי תפילה חרישית לשלומו ונמלטתי מן המקום כלעומת שבאתי.

הוא התרווח אחרנית על כסאו, נשם עמוקות ונעץ בי מבט משועשע. אתה מבין מדוע אני מספר לך זאת? הזמן, הזמן, ידידי, הזמן. הזמן הוא ידיו הטוב ביותר של האדם, אך אם האדם מזלזל בו, הוא הופך לאויבו המושבע.

איחור של מספר דקות גורליות שינה אותי לחלוטין.

אני קורא את עלונכם בקביעות. אתם מרבים להתייחס למעלה העצומה של קביעת עיתים לתורה. בסיפורי אני רוצה להדגיש גם את הצורך הגדול לדייק בזמן. היום אני כבר יודע, שגם לאיחור של מספר דקות לשיעור הדף היומי, עלולה להיות השלכה גורלית. בשל חסרון ידיעת קטע הגמרא הראשון, אני עלול להוציא דברים מהקשרם, ולאורך מסכת שלמה לטעות בנושא מסוים.

הזמן, ידידי, הזמן.

אני חייב להפרד ממך, סיימ. קבעתי ללמוד חברותא בשעה שמונה ארבעים וחמש...

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

לעילוי נשמת

ר' **אבינועם אשכנזי** ז"ל

ב"ר צבי ז"ל נלב"ע כ"ב בניסן תשס"ד

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידנו

עו"ד **צבי אשכנזי** ומשפ' שיחי

מחלוקת הרמב"ם והראב"ד מתמקדת בברייתא המובאת בסוגייתנו (י/ב), המגדירה את העריפה כעונש לבעל החמור על שלא קיים את מצוות התורה ופדאו. הראב"ד סומך את ידיו עליה כהוכחה ברורה שהעריפה אינה מצווה כל עיקר. ואילו הרמב"ם, כותב המהרי"ט אלגאזי (י"ד, ד"ה "מתני"), נקט כי ברייתא זו אינה להלכה, שהרי כבר במכילתא נחלקו הדעות אם העריפה היא מצווה, והרמב"ם נקט כדעה הסוברת שהעריפה היא מצווה.

היו מי שביקשו לפרש בדעת הרמב"ם, כי הפדיה והעריפה הינן שתי מצוות אשר רשות ביד כל אחד לקיים איזו מהן שירצה, אלא שהתורה הקדימה את הפדיה לעריפה ויש להעדיף את מצוות הפדיה, עד שכתבו, כי מי שקיים מצוות פטר חמור, ונזדמן לידי פטר חמור נוסף - יערפנו (עיי "ילקוט פטר חמור" שהביא שיטה זו). ברם, שיטה זו דחווה מן ההלכה, ולדעת כל הפוסקים, מצוות הפדיה קודמת לעולם, גם לדעת הרמב"ם (עיי"ש).

בעל פטר חמור שאין לו שה וכסף: ההשלכה ההלכתית הנובעת ממחלוקת הרמב"ם והראב"ד, כותב בעל "שבט הלוי" זצ"ל (שו"ת ח"ב סי' קע"ד), תבוא לידי ביטוי במקרה שבו אין באפשרות בעל החמור לפדות את פטר החמור, שאין לו שה ואין לו מעות. לפי הרמב"ם, בתום שלושים הימים שבהם יש לפדותו - יערפנו ויקיים את מצוותו בעריפה, שמצוה גם היא. אך לפי הראב"ד, ימתין בעל החמור עד שירוויח לו הקב"ה מעות או שה לפדיון, ולא יבטל מצוות עשה, שהעריפה אינה מצווה כל עיקר [אמנם, בשו"ת הרדב"ז, ח"א סי' תצ"ו, לא משמע כן].

מאחר שלדעת הרמב"ם עריפת פטר החמור גם היא מצווה, כתב רבי שלמה רפאל גאליקו ("שער המצוות" דף מ"ז), כי הנזקק לערוף את החמור יאמר, "לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, הרי אנוכי בא לערוף פטר חמור, לקיים מצוות עשה".

דף יז/א אמר רבי אחא בר יעקב הכל מודים דאין לוקין על צמרו

האבנט המיוחד שהוחזק בארון בגדי הכהונה בבית המקדש

האם בבית המקדש תלה אבנט ייחודי שנטווה מצמר מיוחד במינו, לצורך עבודה בקרבן אחד ייחיד? ה"מנחת חינוך" (מצוה תק"ח אות ו) מעלה אפשרות מעניינת זו.

צמר של רחל בת עז: גמרתנו דנה בדינה של עז בת רחל ושל רחל בת עז, לעניין בכורה. בין הדברים התפתח נידון, כיצד להתייחס לצמרה של רחל בת עז, אשר אינה דומה למולידתה (עיי "מנחת חינוך" מצווה תק"ח אות ו). שאלה זו מתייחסת לעניין שעטנז - האם צמר זה נאסר בשעטנז, וכמו כן לעניין ציצית, לעניין טומאת נגעים וראשית הגז. מאחר שבכל אלו התורה התייחסה לצמר כבשים, התעוררה השאלה, אם צמר זה נחשב כצמר כבשים. הגמרא עונה, כי קיימת דרשה מיוחדת בכל אחד מנושאים אלו, אשר ממנה למדים, כי צמר שהשתנה אינו נכלל בצמר הנדרש על ידי התורה לכל אחת מן ההלכות שנמנו.

והנה, את האבנט שהכהנים חגרו על בגדיהם, התורה ציוותה לטוות מצמר ומפשתן יחדיו [כך נפסק להלכה, עיי יומא יב/ב וברמב"ם הל' כלי מקדש פ"ח הל' י"א], וגמרתנו אינה מביאה דרשה או לימוד שגם בבגדי כהונה יש צורך בצמר שאינו משונה, שאינו מרחל בת עז. ה"מנחת חינוך" הסיק מכך, כי בגדי כהונה שנעשו מצמר של רחל בת עז, כשרים המה לעבודה בבית המקדש. ואף סיוע לדבריו הוא מביא מכך, שהרמב"ם אינו מציין בהלכות כלי המקדש, כי צמר שכזה אינו ראוי לטוויית בגדי הכהונה. נמצאנו למדים, כי צמרה של רחל בת עז אינו נחשב כצמר האסור בשעטנז, אך הוא ראוי לשמש כצמר הנדרש לבגדי הכהונה.

מעתה, הוא מבקש ליישב קושיה עצומה של ה"שאגת אריה" (סי' כ"ט). אחד הקרבנות הקרבים בבית המקדש הוא קרבן חטאת העוף, הקרב במקרה שקיים ספק אם האדם חייב בקרבן חטאת. ה"שאגת אריה" מתקשה, היאך הכהן רשאי להקריבו. הרי יתכן שבעל הקרבן אינו חייב חטאת, ועוף זה אינו קרבן; נמצא הכהן עובד עבודת חולין בבגד הכהונה העשוי צמר ופשתים, ולדעת הרמב"ם (הל' כלי מקדש פ"ח הל' י"ב ועיי בראב"ד שם שחולק), לא הותר שעטנז זה אלא לצורך עבודת המקדש, ולא לעבודת חולין? אומר ה"מנחת חינוך", אם בבית המקדש תלה אבנט מיוחד, שנעשה מצמר של רחל בת עז, ניתן ליישב את קושיית ה"שאגת אריה". שכן, צמר זה אינו אסור בשעטנז, אך הוא ראוי לטוויית בגדי הכהונה... והכהן שהקריב חטאת עולת העוף, לבש אבנט זה.

[ברם, ה"מנחת חינוך" מקשה על עצמו, אם אומנם די בצמר של רחל בת עז לבגדי הכהונה, כיצד רשאים הכהנים ללבוש בגדי כהונה העשויים מצמר האסור בשעטנז, הרי מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה, רק כאשר אין אפשרות לקיים את שניהן כאחת, ובמקרה זה, ניתן ללבוש צמר של רחל בת עז, שאין בו איסור שעטנז.

שני תירוצים בדבר, משיב ה"מנחת חינוך", השני שבהם טוען, כי אכן, אם ימצא בידיהם צמר של רחל בת עז, שהוא נדיר ביותר, עליהם לטוות את הבגדים ממנו בלבד, אך אם אין צמר כזה ברשותם, יטווהו מצמר רגיל. ברם, את קרבן העוף, אין כל אפשרות להקריב ללא אבנט מסוג זה].

ה"מנחת חינוך" ממשיך לדון בנושא מצדדים שונים, ואילו בעל ה"משנה ברורה" זצ"ל לא הסתפק בדבר כלל, לדעתו, ברור ופשוט, כי צמר של רחל בת עז אינו ראוי גם לבגדי הכהונה ("ביאור הלכה" סי' ט' סעי' א' ד"ה "רחלים").

דף יז/ב אי אפשר לצמצם

עד כמה יש לדייק בעשיית ריבוע התפילין?

סוגייתנו מהווה את המקור העיקרי לאחד הנידונים התלמודיים המפורסמים: "אפשר לצמצם, או אי אפשר לצמצם". המקרה הנדון במשנתנו הוא, פרה מבכירה שהמליטה תאומים, שני זכרים, שכעדות הנוכחים במקום, ראשי העגלים התאומים יצאו בבת אחת לאוויר העולם. לדעת רבי יוסי, שניהם לכהן, שהרי לפנינו שני בכורים. אולם, חכמים סוברים, כי עגל אחד בלבד יתן לכהן, שכן, "אי אפשר לצמצם" ולטעון כי שני העגלים נולדו באותו רגע.

גמרא זו משמשת פוסקים רבים, ביניהם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, בבואם לקבוע את רמת הדיוק הנדרשת מבני האדם בבצועם את המצוות. בעל ה"אגרות משה" (שו"ת יו"ד ח"ב סי' קמ"ו) עוסק בשאלה, אם יש צורך לבדוק באמצעי עזר את ריבוע התפילין, כדי לדעת אם הוא מרובע כנדרש, והוא מוכיח ממספר מקומות, כמו גם מגמרתנו, כי אין צורך.

"תו התקן" התורני: ובכל זאת, ברור לכל, כי אי דיוק משווע בריבוע התפילין, מחייב לתקן ולשפרן. יש, איפוא, לדעת, מהו "תו התקן" התורני, שסטייה ממנו ומטה מחייבת תיקון מחדש.

בעל ה"ערוך השולחן" (או"ח סי' ל"ב סעי' ע"ה) ואחריו בעל ה"אגרות משה", מצביעים על דברי ה"שולחן ערוך" בהלכות תפילין. כדי לדעת אם ריבוע של תפילין נעשה כדבעי, כותב ה"שולחן ערוך" (סי' ל"ב סעי' ל"ט), יש לוודא, כי אורך האלכסון של הריבוע, הוא בשיעור מידת הריבוע ועוד שתי חמישיות. כלומר, ריבוע שאורך צלעותיו 5 ס"מ, על אלכסונו להיות בשיעור 7 ס"מ. משנמצאו מידות אלו תואמות, הרי הריבוע כשר ומהודר. והנה, הכל יודעים, כי אלכסון של ריבוע של 5 ס"מ הוא 7.071, ולא 7 ס"מ בלבד. נמצאנו למדים, כי די בשיעור דיוק זה, כדי לעמוד בדרישות ההלכה (ועיי' "משנה ברורה" סעי' שצ"ב בשער הציון ס"ק ק"ח).

לא נחה דעתו של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל עד שכתב, כי אין "שום מעלה" בריבוע תפילין הנמדד בדיוקנות על ידי מיקרוסקופ, על פני ריבוע תפילין שנחזה רבוע לעין אדם. הוא מוסיף וכותב (שם, יו"ד ח"ג סי' ק"ס): "שאף זה הוא ריבוע הכשר לכתחילה אף למהדרין ביותר, וגם כשר ומהודרין, אף אם יזדמן ריבוע אמיתי ממש". אין כל עניין להעדיף תפילין אלו על פני תפילין שריבועם נאמד במדידה רגילה.

מדוע באמת אי אפשר לצמצם, נחלקו הדעות. מדברי רש"י (ד"ה "אפשר") והרמב"ם (הל' בכורות פ"ה הל' א') עולה, כי משמים לא מכוונים ששני העגלים ייצאו בדיוק ביחד. כלומר, אין לתלות שכיוונו כן משמים, ומן הסתם לא אירע כן. ואילו בעלי התוספות ("אפשר לצמצם") מבארים, כי אף שהדבר יתכן, אין עין אדם מסוגלת להבחין בדבר. הגמרא מחלקת בין צמצום בידי שמים לצמצום בידי אדם, והיא מנסה להוכיח, כי אדם מסוגל לצמצם ולכוון בדיוק מירבי את אשר הוא עושה. שהנה, הקב"ה הורה כיצד לעשות את כלי המשכן במידה מדויקת, ובני ישראל עשו "כאשר ציווה ה' את משה", הרי שעלה בידם לעשות כנדרש. ברם, הגמרא דוחה את הראיה: "רחמנא אמר עביד ובכל היכא דמצית למיעבד ניחא ליה", היינו: התורה אמרה את אשר יש לעשות, ויוצרי המשכן עשו כל שלאל ידם כדי לבצע את הנדרש, עד היכן שידם מגעת, ולכך בדיוק התכוון הקב"ה, שבני האדם יבצעו את הוראותיו, עד כמה שכוחותיהם, שניתנו להם על ידו, מאפשרים להם.

גם ר' בנימין
מחשובי האברכים באלעד,
לא מפספס אף יום.
2 משניות ביום וכל היום
נראה אחרת.

"עד" שהחברותא מכין לעצמו תה"

כולם מצטרפים
 מה איתך?

לקבלת ספרון חודשי ראשון הינם

מתקשרים ומאירים את הנשמה! 3764 *

לעילוי נשמת

הר"ר מיכאל ארזן ז"ל ב"ר משה אלטר ז"ל

נלב"ע כ"ד בניסן תשל"ב תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו